

İBN TUFEYL'İN DOĞAYA DÖNÜK EĞİTİM VE FELSEFE ANLAYIŞINI AKTARDIĞI HAY BİN YAKZAN ADLI FELSEFİ ROMANI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Murat ÖZTÜRK*

ÖZ

Bu çalışmada İslam dünyasının doğaya dönük eğitim anlayışını anlatan Endülüstlü ünlü filozof İbn-i Tufeyl'in (1106-1186) yazmış olduğu, felsefe tarihinin en önemli felsefi romanlarından biri olan "Hay Bin Yakzan" adlı roman incelenmektedir. Romanda doğanın içinde yalnız başına büyüyen bir kişinin kendi kendini nasıl eğittiği, hangi düşünsel süreçlerden geçtiği anlatılmaktadır. Söz konusu düşünsel süreçler insanlığın geçirmiş olduğu düşünsel süreçlerin bir modellemesi gibidir. Bu kurgu içinde roman en önemli felsefi sorgulama alanlarının cevabını barındıracak şekilde yapılmaktadır. Bu çalışmada roman özellikle natüralist felsefe ve natüralist eğitim anlayışı açısından değerlendirilmiştir. Natüralist eğitim anlayışı günümüzde yaygın olarak kullanılan yapılandırmacı eğitim anlayışının da temellerini oluşturmaktadır. Bu açıdan romanın günümüz eğitim felsefesi açısından önemi bulunmaktadır. Doküman incelemesi yönteminin kullanıldığı çalışmada 11. yy'da kaleme alınmış olan romanın felsefe, özellikle de eğitim felsefesi açısından öneminin ortaya çıkartılması ve tanıtılması amaçlanmaktadır.

Anahtar sözcükler: Hay Bin Yakzan, Natüralizm, Natüralist Eğitim

AN ANALYSIS ON HAY BIN YAKZAN, A PHILOSOPHICAL NOVEL, IN WHICH İBN TUFEYL NARRATES HIS UNDERSTANDING OF EDUCATION AND PHILOSOPHY ON NATURE

ABSTRACT

In this research, 'Hay Bin Yakzan', one of the most important philosophical novels of the history of Philosophy, which was written by the famous philosopher of Andalusı, İbn Tufeyl (1106-1186), who cites about the nature-oriented education understanding of the Islamic world, was studied. The novel tells about how someone who grew up all alone in the forest taught himself and through which ideal processes he went through. The ideal processes in question are just like the modelling humanity has experienced. In this fantasy, the novel was created in a way so as to include the answers of the most important philosophical questioning areas. In this research, the novel was especially studied with regard to the understanding of naturalistic philosophy and naturalistic education. Naturalistic education understanding also underlies the constructivist education, which is commonly used today. In this respect, the novel has importance on today's education philosophy. In the research, in which document review method was used, the purpose is to reveal and introduce the importance of the novel, written in the 11th century, in terms of philosophy and especially education philosophy.

Key Words: Hay Bin Yakzan, Naturalism, Naturalistic Education

* Araş. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü İstanbul-Türkiye, murat@istanbul.edu.tr

1. GİRİŞ

İnsanoğlunun düşünme süreci, içinde yaşadığı doğa üzerine düşünmeyle başlamıştır. Öncelikle etrafındakilerin ne olduğunu merak eden insanoğlu bir üst aşamada bunların nasıl oluştuğu üzerine düşünmüştür. Antik Yunan'ın Sokrates öncesi ilk filozofları olan Thales, Anaksimenes ve Anaksimandros bu sorunun cevabını ararken doğanın bir ana maddesi olması gerektiği sonucuna varmışlardır. Doğacı filozoflar olarak bilinen(Zeller, 2001: 51) bu filozoflar, doğanın ana maddesi olarak hava, su, toprak gibi unsurları öne çıkartmışlardır. Doğa üzerine düşünme ile başlayan felsefe, bir üst aşamada niçinleri sorgulamaya başlamıştır. Bu aşamada düşünce doğadan yükselerek doğa ötesine çıkar ki bunun felsefedeki adı metafizik yani fizikötesidir. Fizik kavramı antik Yunancada physis kavramından türetilmiştir ve 'doğa' anlamına gelmektedir, öyleyse metafizik kavramı doğanın ötesi olarak Türkçeleştirilebilir.

İnsanoğlu öncelikle duyu verileri sayesinde içinde yaşadığı doğa hakkında izlenimler edinmiştir. Daha sonra bu izlenimlerden genellemeler yaparak yani izlenimleri maddelerinden soyutlanarak kavramsallaştırılmıştır. Kavramlar düşüncenin araçlarıdır. Kavramlar sayesinde insan doğada sadece duyu verileri yardımıyla farkına varılamayacak olan bağıntıların farkına varır. Kavramsallaştırma ve soyutlama becerisi arttıkça daha genel ve daha temel bağıntılar fark edilebilmektedir. Metafiziğin alanı çokça yanlış anlaşıldığı gibi doğaüstü olaylar değil doğanın temelinde bulunan ve ancak soyutlayıcı düşünme kabiliyetiyle farkına varılabilen bağıntılar ağıdır.

Çalışmamda insanoğlunun tarihsel süreç içinde gelişen düşünme sürecinin bir örnekleme olarak tasarlanan İbn-i Tufeyl'in (1106-1186) yazmış olduğu felsefe tarihinin en önemli felsefi romanlarından olan Hay Bin Yakzan adlı felsefi romanı incelemeyeceğim. Roman doğada insanlığın bütün keşiflerinden habersiz tek başına yaşamını sürdürebilen Hay adlı karakterin doğada yaşadığı düşünsel gelişimi başka bir deyişle doğanın içinde kendi kendine nasıl eğitildiğini araştırmaktadır. İnsanlık tarihi boyunca kurgulanmış pek çok felsefe öğretisi ve yine en ideal toplum modelini, en ideal eğitim kurgulamasıyla anlatan pek çok ütopya en iyi eğitimin doğaya dönük eğitim olduğu konusunda söz birliği etmiş gibilerdir. İslam dünyasının doğaya dönük eğitim anlayışını anlatan Endülüslü ünlü filozof İbn-i Tufeyl'in romanında da doğanın içinde yalnız kalmış bir kişinin kendi kendini nasıl eğiteceğinden bahsedilmektedir. Hay Bin Yakzan 'insanoğlu insan' demektir. İbn-i Tufeyl roman kahramanına bu ismi vermiştir çünkü onu bütün sıfatlardan arındırmak istemiştir. Saf bir insan özü olarak tasarlanan Hay doğanın içinde kendi deneyimleriyle kendisini inşa edecektir.

İbn-i Tufeyl'in Hay Bin Yakzan adlı eseri felsefi romanın olduğu kadar Robinsonad /adasal roman türünün de ilk örneği olarak kabul edilmiştir (Tufeyl: 2014, 62); fakat eserin adasal roman denince ilk akla gelen 1719'da ilk basımı yapılan Daniel Defoe'nun Robinson Crusoe romanından oldukça keskin farkları bulunmaktadır. Garaud'ye göre bu ıssız ada romanının Robinson hikâyesi ile hiç bir ilgisi yoktur. Robinson, adasına kendisiyle birlikte ferdiyetçiliğini, silahını, tarıma elverişli hale getirdiği tabiat ve hâkimiyet altına aldığı Cuma üzerindeki iktidar arzusunu da getirmiştir (Garaudy: 1984; 130-131). Robinson kendi menfaati uğruna etrafına zarar vermekten bir başkasını sömürmekten geri durmamaktadır; oysa Hay başlangıçta Robinson gibi bireysel çıkarları doğrultusunda davranmakta beraber düşünce açısından olgunlaştıkça başka bir canlıya zarar vermemesi gerektiğini düşünmektedir. Bunun için aç kalmayı tercih etmekte ama aç kaldığında kendisine zarar verdiğini ve

buna da hakkı olmadığını muhasebesini yapmaktadır. Ayrıca Robinson adaya düştüğünde yanında pek bir şey olmasa bile zihninde bir medeniyet fikri bulunmaktadır, Hay ise içinde yaşadığı doğayı insanlığın ürettiği hiçbir bilgiye sahip olmaksızın keşfetmektedir. İbn Tufeyl böylesi bir felsefi sorgulamayı yapabilmek için hikâyeyi inandırıcılık açısından zora sokacak bir kurgu yapmıştır. Örneğin, ileride kısaca bahsedeceğimiz bu kurguda, Hay adada bir ceylan tarafından yetiştirilmektedir.

Eser ilk olarak 1462 yılında İtalyan bilgin Giovanni Pico Della Mirandola tarafından Latinceye çevrilmiş fakat hak ettiği ilgiyi görememiştir; fakat 1671 yılındaki Latince çevirisi bir bomba etkisi yaratmıştır. Bu çeviriden bir yıl sonra Spinoza da eseri Hollandacaya çevirmiştir. Daha sonraları pek çok çevirisi yapılan romanın Spinoza'dan K.Marx'a J. Locke'den Ch. Huygens'e kadar pek çok düşünürü etkilediği söylenebilir (Bayrakdar: 2013, 7). Roman dilimize ilk olarak 1923 yılında çevrilmiş (Tufeyl: 2014, 66) ancak kitaplaşması 1985 yılında olmuştur (Bolay, 1996: 58).

Eserde bir adada tek başına hiçbir eğitici olmadan yaşamak zorunda olan bir insanın erken çocukluktan itibaren yetişkinliğe kadar aşama aşama tabiatın içinde tabiatı gözlemleyerek Francis Bacon'un deyişiyle tabiatın kitabını okuyarak en üst bilgelik aşamasına ve özgür bir bilinç yapısına nasıl kavuştuğu sade olmakla beraber bilimsel ve felsefi bir dille insanlığa armağan edilmiştir. Bu hikâye, insanda a-priori olarak bulunan felsefi düşüncenin onu gerçeğe doğrudan doğruya ilham yoluyla götürebileceği iddiasını taşır (Ülken: 1967, 215). Bu önemli eserin yazarı İbn-i Tufeyl gerçekte sadece bir filozof değil sarayda devrin hükümdarının baştabibi görevinde olan ve tıp eserleriyle de batı dünyasını etkilemiş bir bilim adamıdır (Bolay: 1996, 52). İbn-i Tufeyl gibi tıp doktorlarının fizikle ilgilerinin olması gerekliliğinden olsa gerek İngilizcede doktor manasına gelen "physician" deyişi kullanılmaktadır. Burada belirtmeye çalıştığım İbn-i Tufeyl'in tabiatı çok iyi bilen bir filozof olduğudur. İbn-i Tufeyl'in öğretisi fizik dünyadan yola çıkarak son aşamada insanın ulaşabileceği doğaya uygun ahlak öğretisidir. İbn-i Tufeyl öğretisiyle eğitim felsefesi bağlamında tartışmalara sebep olan başlıca üç sorunu çözmeyi amaçlamaktadır.

1. "İnsan kendi başına hiçbir eğitim ve öğretim görmeksizin doğayı inceleyerek düşünme yoluyla 'insan-ı kâmil' (yetkin insan), aşamasına ulaşabilir, başka bir deyişle insani nefis (nefs-i insan), etkin akılla (aklı faal) birleşebilir.
2. Gözlem, deney ve düşünme yoluyla elde edilen bilgiler, vahiy yoluyla gelen bilgilerle çelişmez, yani felsefe ile din arasında tam bir uygunluk vardır.
3. Mutlak bilgilere ulaşmak, bütün insanların üstesinden gelebileceği bir şey değildir. Yüce gerçekliklere ulaşmak, bireysel bir olaydır." (Tufeyl: 2014, 60)

İbn-i Tufeyl bu üç sorunu eğitici felsefe romanı Hay Bin Yakzan'da (Ruhun Uyanışı) teker teker ele alarak açmaktadır (Küken, 2001: 422).

Öncelikle bir tıpçı ve çok iyi bir tabiatçı olan İbn-i Tufeyl teorilerini pratikle birleştirmesini bilen bir düşünürdür. Bu donanımından dolayı romanında halkı hem tıp hem felsefe yönünden aydınlatmayı amaç edinmiştir. Hay Bin Yakzan adlı romanda aynı zamanda esere ismini veren roman kahramanı Hay Bin Yakzan yaşam deneyimleri sayesinde doğa, kendisi ve çevresiyle barış içerisinde doğanın bütünsel düzeni ile uyumlu ideal bir yaşam tarzını gözler önüne sermektedir.

İbn-i Tufeyl eserinde, ıssız bir adada tek başına bulunan Hay'ı, doğayı tanıyıp öğrenmede,

sadece kendi deneyimleri ve düşüncesiyle yetkinliğe ulaştırır. Romanda bu yetkinliğe ulaşma süreci başka bir insanın öğreticiliği olmaksızın 7 yıllık dönemlerle 49 yaşına kadar devam eder. Bu süreçte insanın tek başına öğrenebileceği her şeye hatta yüce gerçeklere kadar ulaşabileceğini anlatır.

İbn-i Tufeyl romanında kahramanın yedişer yıllık süreçlerde nasıl değişimler geçirdiğini ayrıntılarıyla anlatır. Kurgulanan romanda romanın kahramanı, 0-7 yaş arasında bir ceylan tarafından eski Türk mitolojisindeki Asena (Ögel, 1998: 13-25) ve Eski Roma mitolojisindeki Romus ile Romulus kardeşlerin dişi kurtlar tarafından emzirilmelerinde (Erhat, 1996: 262) olduğu gibi bir ceylan tarafından emzilir. Yedi yaşına gelinceye kadar birlikte yaşadığı çevresindeki diğer hayvanları taklit ederek yaşamını sürdürür. Zamanla kendisinin diğer hayvanlardaki pek çok özelliğe sahip olmadığını hatta pek çok alanda yetersiz olduğunu görür ve kendisini korumak için ucu sivri sopa gibi ilkel aletler kullanır. Ellerini kullanmasıyla diğer hayvanlardan üstün olduğunu fark eder. İbn-i Tufeyl'in roman kahramanının el becerilerini dikkat çekmesi antropologların insan bilincinin ellerinin gelişmesi ile paralel olarak geliştiği yönündeki görüşlerine paralellik göstermesi açısından önemlidir (Çığır Dikyol 2012: 163).

7-14 yaş arasında adada tek başına yaşamakta olan çocuk birlikte yaşadığı ceylanın yaşlanıp güçten düştüğünü görünce bu sefer kendisi onu gözetip bakımını üstlenir. Ne var ki çocuğun gösterdiği tüm özene rağmen günün birinde ceylan ölür. Bir tıpcı olan yazar Hay'ın ceylanı tekrar yaşama döndürebilmek için yaptığı denemeler sırasında bir canlının anatomisi, dış organları ve iç organlarıyla ilgili bilgileri bilimsel bir dille aktarır.

14-21 yaş arasında eser kahramanı Hay'ın en büyük tecrübesi ateşi keşfidir. İbn Tufeyl bu aşamada antik Yunan'ın en ünlü mitolojisi ateşi tanrılardan çalan Prometheus söylencesinin (Aiskhylos, 2013) ve İran'ın eski dini, ateşi yücelten Zerdüşt'lüğün tesiri altına kaldığı düşünülebilir. Alevlerin gökyüzüne hareket etmesinden dolayı ateşin gökyüzü ile ilişkili olduğunu düşünen Hay, zamanla yiyeceklerini ateşle pişirmeyi öğrenir. Ateşin yakıcı ve ayrıştırıcı gücünü gözlemledikçe ateşe karşı büyük bir saygı duymaya başlar.

Ateşin bütün bu üstün özelliklerini öğrenen Hay, tıpkı Efesli büyük düşünür Herakleitos'un dediği gibi canlılık ilkesinin ateş olduğunu düşünmeye başlar (Herakleitos, 2005: fragman 30). Hayvanların bedeninin canlıyken sıcak olduğunu, öldükten sonra soğuduğunu gözlemler. Kendi vücudunun sürekli sıcak olduğunu fark eder. Canlı hayvanlardaki değişimin de sürekli ve düzenli bir değişim olduğunu tespit eder.

21-28 yaş arasında Hay artık adadaki gündelik yaşamı düzene sokmuş ve teorik düşünce alanına ulaşmıştır. Varlığın özü sorusuyla ilgilenmiş, oluş ve bozuluş evrenindeki varlıkları toprak, su, hava, ateş gibi unsurları bitki ve hayvanları, bunların türlerinin niteliklerini ve tabiattaki iklimsel ve çevresel değişimleri inceleyip, değişimi düşünmeye başlar. Evrendeki çokluğun ve bu çokluk içindeki birliğin farkına varır. Sıcak olanların soğuyup, soğuk olanların ısındığını, yanan nesnelere kor, kül, alev ve duman olduğunu suyun buhara, buharın suya dönüştüğünü görür. Gözlemleri neticesinde çokluğun, cansızlar dâhil tüm nesnelere, tek bir nesne durumuna ulaştığını fark eder. Tüm nesnelere birdir. Birbirlerinden ayrıldıkları yan değişik eylemlerde bulunmalarıdır.

28-35 yaş arası Hay gökler ve gök cisimlerini incelemeye başlar. Sonluk ve sonsuzluk üzerine düşünür ve evrenin salt yokluktan ya da yoklukla bağlantılı olan şeylerden kaynaklandığını ve bunun Aristoteles'in düşündüğü gibi bir ilk nedenden kaynaklanması gerektiğini düşünür.

35-42 yaş arasında Hay evreni gözlerken estetik duygular geliştirir ve evrendeki her nesneyi bir sanat yapıtı gibi görüp bu sanat yapıtlarından hareketle düşüncelerini onların yapısına yöneltir.

42-49 yaş arası Hay evrendeki her şeyin birlik bütünlük içinde olduğunu kendisinin de bu bütünün bir parçası olduğunu fark eder. Bu düşünce ötekine zarar vermesinin önüne geçer çünkü ötekine vereceği zararın aslında kendisinin de bir parçası olduğu bütüne zarar vermesi olduğunun farkına varır. Bu farkındalık insanlaşma sürecinin önemli bir dönemeci olarak görülebilir çünkü bu davranış modeli bencilliği ve bireyselliği besleyen ilkel içgüdülerin bastırılıp düşünerek hareket etmeyi gerektirir. Bu aşamaya ulaşan Hay ötekine yardım etme sorumluluğunu üstlenir. Örneğin bir ayının ayağına diken battıysa uzun uğraşlarla onları çıkarır, derenin akışını bozacak bir taş derenin yatağına yuvarlandığında taşı kaldırır, hiçbir şeyi, beslenmek için bile olsa aşırı tüketmemesi gerektiğini kabul eder. Doğaya zarar vermeyecek şekilde en olgun olan meyveleri yemeğe başlar, ancak çekirdekleri yemeyip, tohumları yumuşak toprağa yayar. Ona göre çekirdekler yenmemeli, bozulmamalı, taşlık ve çorak alanlara atılarak telef edilmemelidir. Buna göre amacına en uygun meyveler elma, armut gibi etli ve besleyici meyvelerdir. Bunları bulamayınca ceviz ve badem gibi tabiatta çok bulunan yemişleri yer. Yeterli sebze ve meyve bulunmadığı zamanlarda türün tükenmesine sebep olmayacak şekilde hayvanlardan ve onların yumurta ve sütünden yararlanır. Son aşamada Hay'ın adasına bir başka adadan Solomon adlı kendi adasından bıkan bir bilge gelir. Hay ile tanışır ve onun kendi başına ulaştığı bilgelik düzeyinden çok etkilenecek belki faydası olur diye kendi halkını aydınlatmak amacıyla kendi adasına götürür. Başlangıçta ada halkı onları büyük bir coşkuyla karşılar. Ada halkı Hay'ı önceleri saygıyla karşılayıp öğretilerini sabırla dinlerler. Hay onlara önce felsefeden, felsefenin gizlerinden bahseder. İnsanları zihinlerinde değişik biçimlerde yerleşmiş inanç ve düşünceleri gerçeklik açısından yeniden yorumlar. Ne var ki Hay'ın açıklamaları zamanla topluluğu tedirgin edip canlarını sıkır. Hay'ın büyük bir istekle ve coşkuyla tabiatı ve tabiat üzerine düşünerek geliştirdiği felsefesini yalın bir biçimde gözler önüne sermesi ve topluluğu uyarma çabaları halkı gerçeğe yöneltmek yerine onların kızgınlıklarını artırır ve gerçeğe duydukları nefreti derinleştirir. Gerçekte bu insanların sorunu bilgisizliklerinden dolayı gerçeği, gerçeğe özgü yoldan arayıp araştırma yolunu seçmeyecek kadar iradesiz ve tembel olmalarıdır. Kavrayışları sınırlı olan, kendi cehaletleriyle yetinen, insanlar bencilce maddi istek ve eğilimlerine tapmaktadırlar. Sadece maddi çıkarlar uğruna yaşamlarını kavga dövüş ile geçirmektedirler. Bu tip insanlardan daha fazlasını istemenin bir yararı ve anlamı yoktur. Gerçeğin bilgisine felsefe ve eğitim tarihi boyunca hemen bütün filozofların söylediği gibi benliklerini aşmayı başarabilmiş bir azınlık ulaşabilir.

İbn Tufeyl Hay Bin Yakzan adlı felsefi ve eğitsel romanıyla bir ilk örnek teşkil etmiş ve son derece özgün bir çalışma meydana getirmiştir. Bilindiği üzere düşünce tarihinde hemen her düşünür kendi özgün düşüncelerine kendisinden öncekilerin düşüncelerini öğrenip onlarla tartışarak ulaşır. Bütün düşünce tarihi gelişme sürecini doğal olarak bu tür esinlenmelere dayandıracaktır. Rousseau'nun da önemli bir temsilcisi olduğu natüralizm akımının köklerinden birinin İbn Tufeyl olduğunu söylenebilir.

Natüralizm Latince doğmak manasına gelen “nescare”, “natura”, “naturalizm” terimlerinden türetilmiştir. Türkçemizde de Latince olduğu gibi natura kavramı doğmakla ilgili bir anlama dayandırılmıştır. Yine Türkçemizde kullanılan doğa kavramıyla insan karakteri ve karakteristik özellikleri belirtilir. Doğa bilimlerine dayanarak doğa felsefesi yapmak;

Felsefe ve eğitim alanında natüralizm kavramıyla ifade edilir.

Natüralist eğitim teorilerinin anahtar kavramları doğa ve doğal olandır. Dolayısıyla natüralist eğitimde amaç kendi kendine gelişen, özgür, doğaya uygun bir insan yaratmaktır. Onlara göre insan doğası içgüdüleriyle birlikte doğuştan iyidir. Bu durum Rousseau tarafından şöyle ifade edilir: “Yaratanın elinden çıktığı sırada her şey iyidir: her şey insanların elinde bozulur. İnsan bir toprağı başka bir toprağın ürünlerini beslemeye zorlar; bir ağacı başka bir ağacın meyvelerini taşımaya zorlar. İklimleri, ürünleri, mevsimleri birleştirir ve karıştırır. Köpeğini, atını, kölesini satar. Her şeyi altüst eder, her şeyi değiştirir: biçimsizliği, ucubeleri sever.”(Rousseau, 2009: 107). İslam dünyasında da tartışmasız olarak kabul edilen insan doğasının doğuştan iyi olduğu kabulü natüralist eğitim anlayışını öne süren filozofların övülmesine ve yüceltilmesine neden olmuşken Hristiyan dünyasında insanların doğuştan günahkâr sayılmaları batı dünyasında aynı konuyu işleyen filozofların eleştiri almalarına neden olmuştur.

19.yy başlarında natüralist eğitim anlayışının batıdaki iki büyük temsilcisi J.J.Rousseau ve J.Henrich Pestalozzi gelenekselliğe kilisenin dogmalarına ve doğaüstüçülüğe karşı çıkarak sadece doğaya ve doğal olana dikkat çekmişlerdir. Natüralistler, insanında bir parçası olduğu doğayı büyük bir düzen olarak tanımlarlar. Doğada ne varsa insan doğasında da aynıları vardır. Aslında natüralistlerin savundukları doğa ile insan doğası arasındaki ilişki antik çağlardan beri bilindiği üzere makrokozmos mikrokozmos arasındaki ilişkinin benzerlik gösterir. Makrokozmos, evrenin tamamını ifade ederken mikrokozmos, küçük evreni yani insanı ifade eder. Makrokozmos ile mikrokozmos arasında bütün ve parça ilişkisinde olduğu gibi mutlak bir ilişki vardır. Makrokozmosda gerçekleşen bir değişim microcozmos’u etkiler, microcozmos da gerçekleşen bir değişim de macrocosmozdu etkiler. Bu bakımdan natüralistler eskilerin makro cosmos dedikleri doğayı yine eskilerin microcosmos dediği insanlarında bir parçasını oluşturduğu mükemmel bir düzen olarak kabul ederler. Zaten kosmos kavramı da düzen, harmoni, uyum demektir. Günümüzde kullanılan kozmetik kavramı da kozmos’dan türetilmiş düzenleyici, güzelleştirici ürünleri ifade etmektedir. Natüralist eğitim anlayışında doğanın analizi ve bu doğa içerisinde bu doğanın kanunlarına bağlı olan insan doğası bilimsel bir yöntemle incelenmektedir. Dolayısıyla natüralist eğitimde doğa konuları insana, insanın meydana getirdiği topluma, ekonomiye, siyasete ve eğitime uygulanmalıdır. Natüralist eğitim insanı, insan doğasını bozmayacak şekilde doğaya uygun tarzda eğitmelidir.

Natüralist eğitim yöntemi; bir öğretim metodu olan sözlü anlatımdan çok farklıdır. Bilindiği üzere eğitim ve öğretim kavramları da birbirleriyle ilişkili olmakla birlikte aynı zamanda farklıdır. Öğretim tekrar etmek, ezberlemek kavramlarını içerdiği halde eğitim öğretimi de içeren öğretimden çok daha kapsayıcı bir anlama sahiptir. Eğitim kavramı öğrenimli insanın davranışlarıyla da ilgilidir. Natüralist eğitimin amacı ise tam anlamıyla doğası bozulmamış insanın, doğa içerisinde, doğaya uygun davranışlarıdır. Natüralist eğitimcileri öğretimde bütün duyularımızı kullanmamız gerektiğini savunurlar. Bu yüzden günümüz eğitim şartlarında okul kurumlarında adeta hapsolarak eğitim gören çocukların natüralist anlayışla hiç olmazsa doğada, kırlarda kısa turlar yaptırarak doğanın içine girmeleri ve bu sayede doğayı öğrenmeleri sağlanmalıdır. Böylece bu uygulama sayesinde çocuklar doğa ile birebir ilişkiye girerek duyumsadıkları fenomenlere ilişkin genellemeler yapabilirler. Bu anlayış günümüzde yaygın olarak kullanılan ve deneyime dayalı eğitim anlayışı olarak kabul edilen yapılandırmacı eğitim anlayışının da temellerini oluşturmaktadır.

Natüralist eğitim anlayışında insanın içgüdüsünün baskı altında tutulmaması tersine özgür bırakılması istenir. İçgüdüleri aşıp yasakla, günahla bastırılmamış insan doğal davranacağı için suçluluk duygusundan kurtulur ve natüralistlerin istediği kendini seven insan modeli ortaya çıkar. Böylece başkalarının kontrolünü aşmış olarak doğal bir kendine güvene sahip olur. Natüralistlere göre doğallığı bozulmamış kendisine saygısı ve sevgisi olan insan, toplumdaki diğer insanlarla sevgiye ve barışa dayalı bir ilişki kuracağından bu tip insanların çoğunlukta olduğu toplum ideal topluma yakın bir toplumdur.

“Natüralistlere göre ahlaksal gelişime yönelik olan eğitimin, hem olumlu hem de olumsuz yönleri vardır. Doğal etikte çalışan unsurlar içeren bir eğitim olumsuz bir nitelik taşır ve özellikle, sözlü ifadeler ya da vaazlar kullanılarak etiksel öğütlerin ezberletildiği, temelde soru cevap yöntemine dayalı geleneksel dinsel eğitiminde aslına uygun bir moral gelişim sağlanamamaktadır. Çünkü böyle bir eğitimde sözler duygu ve eylemlerin yerine geçer. Moral gelişimde olumlu bir etkisi olan eğitimin temelinde ise insanın belli başlı güdülerinin ve doğal değerlerinin dile getirilmesi/geliştirilmesi yatar ve eylemlerinin sonucunda insanın mutlu olması ve acı çekmesi o eylemin ödülü ya da cezası olur.” (Gutek, 2001:85-86).

Kendi eylemleriyle doğa içerisinde, doğasına uygun acı çeken ya da mutlu olan insan böylece dersini de tam anlamıyla doğadan almış olur. Doğadan aldığı eğitim bireyin fiziksel ve ruhsal gelişimine paralellik gösterir. Bu eğitimde asıl önemli olan bireyin sosyal hiyerarşideki yeri değil insan olarak ulaşması gereken hedeftir.

Natüralist filozof Rousseau’nun da belirttiği üzere doğa sadece bir temel değil gerçek bir eğitici. Eğitimin amacı sadece bir meslek edinmek değil, bir mesleğin uygulanmasında zorunlu bir unsur olan adam yetiştirmektir. Gerçekte eğitim nasihatlerle, kurallarla oluşturulamaz. Natüralistlerin de sık sık vurgulamaya çalıştıkları gibi doğal çevre şartları insan eğitimi üzerine etki yapar. Rousseau’ya göre “Kesinlikle öğüt vermemelidir, bunları kendisinin bulması gerekir.” (Rousseau, 2009: 131)

Natüralist eğitimin doğal içgüdülerin bastırmasını istenmemesi insana büyük bir özgürlük sunuluyormuş gibi görünse de, özgürlük her istediğini yapabilme anlamında değildir. Geleneksel toplumlarda birey toplumun kurallarına uymak zorunda olduğu için pek çok şey vazife ve mahkûmiyet olarak görebilir ve insanlar bunlara katlanmak mecburiyetini hissederler. Doğal özgür insan ruhu bu tip zorunlulukların baskısı altında hırpalanır o yüzden natüralist eğitim anlayışında insanın doğal istek ve ihtiyaçları göz ardı edilmez. Natüralistlere göre doğal yasa doğal durumda türetilmeli, doğal yasa doğanın içinden gelmelidir.

2. SONUÇ

Günümüzde içinde yaşadığımız ekonomik sistem, gelişen medya ve reklam sektörü toplumları hızla bireyselliğin ön plana çıkartıldığı bireylerin birbirlerini rakip olarak gördüğü küçük yaşlardan itibaren diğerlerini geçmek zorunda olduğu bir tüketim toplumuna dönüşmektedir. Bu şekilde biçimlendirilmiş olan bir toplum daha büyük ekonomilerin oluşmasını sağlamaktadır; fakat öte yandan doğal kaynakların hızla tüketilmesini sağlayarak insanlığı yok oluşa sürüklemektedir. İnsanların satın alma potansiyellerini artırma amacıyla olan pazarlama sektörünün tüketiciye en sık ulaştırdığı mesaj satılmak istenen ürünün tüketicinin kendisini ayrıcalıklı özel yani diğerlerinden farklı hissettireceği yönündedir. Bu insanın doğasında bulunan hayvani yönünün tatmin edebilecek bir yaklaşımdır. Oysa insan düşünme yeteneğiyle insanlaşma sürecini gerçekleştirmiştir. Bir yandan insanın eline bütün her şeyi tahrip edebilecek bir güç veren düşünebilme yeteneği diğer taraftan

doğanın harmonik yapısını keşfedip bu harmoninin içinde kendi yerini oluşturma imkânı vermektedir. Bu harmoniyi oluşturan doğanın bütünsel yapısıdır. Ancak kendisini bu bütünsel yapının bir parçası olduğunu fark eden insan doğayla uyumlu sürdürülebilir bir yaşam tarzı oluşturabilir. Natüralist eğitim anlayışı insanı bu amaca götürebilecek önemli araçlardan biridir(Küken: 2006). Çalışmamda bu anlayışın 11. yy'da ifadesini bulduğu İbn-i Tufeyl'in Hay Bin Yakzan adlı eseri incelenmiş ve natüralist eğitim anlayışına ile ilişkileri ortaya konulmuştur. Makalemin konusu olan roman birlik düşüncesini oluşturabilme, doğayla uyumlu sürdürülebilir yaşam tarzı oluşturabilme yolunda önemli bir bakış açısı kazandırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında romanın gereken ilgiyi görmediği ve yeterince tanınmadığını tespit etmek hiç de güç değildir. Çalışmamın amaçlarından biri de eserin önemine vurgu yapmak ve tanınmasına katkı sağlamaktır.

3. KAYNAKÇA

- Aiskhylos (2013). Zincire Vurulmuş Prometheus, Çev. Azra Erhat, Sabahattin Eyüboğlu, Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi, İş Bankası kültür Yayınları, İstanbul.
- Bayrakdar, M. (2013). Hayy Bin Yakzan'ın Çevirmeni Olarak Spinoza, Beytülhikme An International Journey Of Philosophy, V.3, I.1
- Bolay, H. (1996). Endülüs'ten İspanya'ya: Endülüs'te Gelişen Düşünce Hayatı ve Batıya Tesirleri, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Çığır Dikyol, D. (2012). Tarihöncesi Dönemde Eğitim, The Journal of Academic Social Science Studies, Vol 5, Issue 6, 160-173.
- Erhat, A. (1996). Mitoloji Sözlüğü, Remzi Kitabevi, 6. Basım, İstanbul.
- Gutek, G. L. (2001). Eğitime Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar, Çev. Nesrin Kale, 3. Basım, Ütopya Yayınevi
- Herakleitos (2005). Fragmanlar. Çev. Cengiz Çakmak, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Küken, G. (2001). Ortaçağda Eğitim Felsefesi, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Küken, G. (2001). Yeni ve Yakın Çağda Eğitim Felsefesi, İstanbul Üniversitesi Basım Yayınevi, İstanbul.
- Ögel, B. (1998). Türk Mitolojisi, T.T.K. Ankara.
- Rousseau, J. J. (2009). Emile ya da Eğitim Üzerine, Çev. İsmail Yerguz, Say Yayınları, İstanbul.
- Tufeyl, İ.(2014). Hay Bin Yakzan, Çev. M. Şerefeddin Y. Babanzade R. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Ülken, H. Z.(1967) İslâm Felsefesi - Kaynakları ve Tesirleri, Selçuk yayınevi, Ankara.